

25 lat temu...

„Biały Marsz”, Kraków, 17 maja 1981

Andrzej Bac

Pójdziemy ulicami miasta, którymi kroczył Jan Paweł II, pójdziemy protestując przeciwko bólowi i przemocy. Pragniemy, aby wymowa otaczającej nas ciszy była wyraźna. Chcemy dostrzec i zwalczyć zło zalewające świat, zanim zniszczy jego najcenniejsze wartości [...]. Zjednoczymy się na Rynku Krakowskim z całym społeczeństwem pragnącym zwycięstwa cywilizacji miłości, pokoju i dobra... – to słowa z Rezolucji Białego Marszu studentów Krakowa zorganizowanego na wieść o zamachu na życie Ojca Świętego.

W maju trwały wśród studentów przygotowania do Juwenaliów '81. Zapowiadały się one jako impreza wesoła, pomysłowa i co bardzo ważne, również bezalkoholowa. Powstał Studencki Społeczny Komitet Juwenaliowy (SSKJ) złożony z przedstawicieli wszystkich organizacji studenckich i Duszpasterstwa Akademickiego; planowano zorganizować „Marsz Ludzi Wolnych” z Błonia do Rynku Głównego. Każdemu uczestnikowi gwarantowano prawo głoszenia swoich racji, ale przy jednoczesnym przestrzeganiu zasady „Nie krzywdzę innych”.

Tragedia na Placu św. Piotra drastycznie przeżywała ten okres przygotowań. Zamach na życie Ojca Świętego Jana Pawła II wstrząsnął całym światem, poruszył sumienia ludzi różnych wyznań, światopoglądów, na wschodzie i zachodzie, północy i południu. Szczególnie tragedię tę odczuli Polacy i krakowianie, wśród których Jan Paweł II tyle lat przebywał. Ten ból potęgowała jeszcze bardziej ciężka choroba ks. prymasa Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Już w godzinę po zamachu odwołano Juwenalia.

Kula zamachowca mierzona w Pierwszego Obywatela Świata trafiła w nas wszystkich.

Ze smutkiem, powagą i oburzeniem zadajemy sobie pytanie, dlaczego ofiarą padł człowiek, który jest symbolem miłosierdzia, człowieczeństwa i miłości. Na wieść o zbrodnicznym zamachu, postanawiamy odwołać Juwenalia '81, gdyż nie stać nas na beztróską i wesołą zabawę w obliczu tego wydarzenia – czytamy w deklaracji podpisanej przez SSKJ, Niezależne Zrzeszenie Studentów (NZS), Socjalistyczny Związek Studentów Polskich (SZSP) i. W skierowanym do Ojca Świętego telegramie napisano m.in.:

Życzymy Ci, Ojczyźnie Świętej, szybkiego powrotu do zdrowia. W niedzielę pójdziemy w Biały Marsz – Marsz Pokoju, kończąc go w południe modlitwą na Anioł Pański.

Wieczorem tego samego dnia odbyło się na Akademii Górniczo-Hutniczej (AGH) w budynku B4 spotkanie przedstawicieli organizacji studenckich, na którym w toku długiej dyskusji wybrano „Biały Marsz” i mszę św. jako najwłaściwszą formę protestu. Zawiązał się Komitet Organizacyjny. Przedstawiciele studentów w nocy ze środy na czwartek udali się do Metropolity Krakowskiego ks. kardynała Franciszka Macharskiego z prośbą o przewodniczenie uroczystościom w Rynku Głównym. Metropolita gorąco poparł inicjatywę studentów. Pomoc zapewnił przewodniczący MKZ NSZZ „Solidarność” Mieczysław Gil. Komitet Organizacyjny rozpoczął pracę w oddanych mu do dyspozycji Studenckim Centrum Kultury SZSP „Jaszczurach” i przyległych do nich pomieszczeniach Rady Okręgowej SZSP.

Następnego dnia przedstawiciele organizatorów (Janusza Czyżewskiego, Andrzeja Baczki i przedstawiciela MKZ Andrzeja Borzęckiego) przyjął prezydent Krakowa Józef Gajewicz. Obiecał wszelką pomoc i słowa dotrzymał; dy-

rektorzy Wydziału Handlu, Zdrowia i Komunikacji otrzymali odpowiednie polecenia i zabrali się do pracy.

Krakowskie radio w swoich programach przedstawiało mieszkańcom inicjatywę studentów, zaś Hania Marczak i Janusz Czyżewski prezentowały ideę „Białego Marszu” w telewizyjnej „Kronice Krakowskiej”. *Wyruszy „Biały Marsz” Dlaczego biały? – ta biel jest naszym krzykiem, naszym protestem przeciwko zalewającej świat ciemności [...] a białe stroje, białe flagi i kwiaty to symbole, których wymowie nie trzeba już oprawy. Nie szafujemy słowami na proporcach i transparentach, nie bierzemy ze sobą napisów ani hasła. Naszym protestem niech będzie miłość, spokój i rozważa... – w takim właśnie nastroju pragnęliśmy manifestować nasze uczucia.*

I nareszcie niedziela 17 maja, niedziela, która miała być finałowym dniem tradycyjnych Juwenaliów. Wszędzie widać białe stroje, chusty i flagi. Na skrzyżowaniach białe mundury milicjantów służby drogowej. Białe mundury – jeszcze z czasów I pielgrzymki Papieża do Polski – to piękna inicjatywa majora Bieleckiego.

Krakowskie Błonia. Tutaj Jan Paweł II błogosławił tysiące ludzi przed odlotem do Rzymu, a ogromny tłum czynił wielkie, narodowe wyznawanie wiary.

Mówił Ojciec Święty: *Musicie być mocni, drodzy Bracia i Siostry! Musicie być mocni tą mocą, którą daje wiara! Musicie być mocni tą mocą wiary! Musicie być wierni! Dziś tej mocy bardziej Wam potrzeba niż w jakiegokolwiek epoce dziejów! [...] Musicie być mocni mocą miłości, która jest potężniejsza niż śmierć [...], tej miłości, która nigdy nie ustaje [...] Musicie być mocni [...] mocą tej wiary, nadziei i miłości świadomej, dojrzałej, odpowiedzialnej, która pomaga nam podejmować ów wielki dialog z człowiekiem i światem na naszym etapie dziejów – dialog z człowiekiem i światem zakorzeniony w dialogu z Bogiem samym: z Ojcem przez Syna w Duchu Świętym. dialog Zbawienia.*

Teraz tę wielką, zieloną przestrzeń pokrywa biel. Spokój, skupienie i powaga. Punktualnie o godz. 10.00 rusza niecodzienny pochód. Przeważają młodzi. Na czele dziewczyny i chłopaki – studenci; niosą wysoko uniesione flagi: białą i biało-żółtą. Za nimi poczty sztandarowe krakowskich uczelni. W tyle pozostaje hotel Cracovia; orszak przemierza Aleje Trzech Wieszców, mijają Muzeum Narodowe, Bibliotekę Jagiellońską, AGH, wszędzie szpalery ludzi. Wypełnione głowami okna, na dachach sylwetki ludzi; terkot kamer telewizyjnych, trzask aparatów fotograficznych. Nad wszystkim góruje Chopin ze swoją wielką muzyką. Kiedy hejnał ogłasza jedenastą, biały pochód wchodzi na Rynek, a koniec jest jeszcze na Błoniach.... Nadchodzi również mały pochód młodzieży „hippisowskiej”, z wszystkimi atrybutami, strojami i symbolami i jednym małym, ale charakterystycznym dodatkiem: każdy z nich ma obwiązane włosy zwiniętą białą chustką. Jest ich około czterystu, na Błoniach utworzyli mały obóz. O rzymskiej tragedii dowiedzieli się na „stopie”. Już w czwartek zebrano się ich nad Wisłą około trzystu bez żadnego zawiadomienia czy sygnału. Są tu ludzie z wielu komun, z całej Polski.

Wielka płyta Rynku powoli wypełnia się ludźmi, również wszystkie wylotowe ulice. Według ocen Służby Drogowej w uroczystości bierze udział około pół miliona osób. Obsługę prasową zabezpiecza ok. stu czterdziestu dziennikarzy, w tym kilkudziesięciu zachodnich m.in. ekipy telewizyjne z USA, Francji, Włoch, RFN.

U wejścia do Bazyliki Mariackiej specjalnie zbudowany ołtarz. Tło ołtarza białe, na nim obraz Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus. Na lewo brązowy, duży krzyż, użyczony przez Ojców Paulinów ze Skałki. Mnóstwo pięknych kwiatów – to dar krakowskich kwaciarek. Na galerijce kruchty wizerunek Jana Pawła II z szeroko otwartymi rękami. Ołtarz prosty, wykonaliśmy go w nocy poprzedzającej uroczystość. Deszcz trochę pokrzyżował plany. Przy ołtarzu Akademicki Chór „Organum” pod batutą Bogusława Grzybka.

Godz. 11.45 – Preludium Chopina; „Na Anioł Pański biją dzwony...” – w nagrzanym słońcem powietrzu unoszą się słowa znanych utworów interpretowanych przez Annę Polony i Jerzego Radziwiłłowicza. Przybywa Ks. Kardynał, który wspólnie z duszpasterzami akademickimi Krakowa będzie koncelebrował Mszę św. w intencji Ojca Świętego i Prymasa Stefana Wyszyńskiego.

Południe obwieszcza hejnał, który miesza się z donośnym głosem „Zygmunta”. Modlitwę Anioł Pański rozpoczętą przez Ks. Kardynała podchwytuje tysiące osób. Niepowtarzalny, niemożliwy do ujęcia w słowa nastrój pierwszego tego typu zgromadzenia na Rynku Krakowskim po II wojnie światowej.

Rozpoczyna się Msza Święta. Wszystko rejestrują kamery Telewizji Polskiej, Polskiej Kroniki Filmowej, telewizji zagranicznych ABC, CNN, NBC, BBC, a także mikrofony i obiektywy licznych fotoreporterów. Świeci słońce, wiele osób mdleje, po otrzymaniu pomocy w punktach medycznych wracają na swoje miejsca.

I wreszcie wspaniałe i wielkie słowa homilii Ks. Kardynała:

Bracia i Siostry! To jest na pewno dla nas za ciężkie. To jest dla nas za wielkie. To nas przerasta. Przerasta nas to wydarzenie i to, co ono znaczy. My – między Rzymem i tym szpitalem, w którym jest Ten, którego miłują nasze serca, a Warszawą, gdzie nam gaśnie Prymas. A nie byłoby tego Papieża, a nie byłoby takiej Polski, gdyby nie On, Prymas. To jest, Bracia i Siostry, zwyczajnie – za wielkie. I za trudne. Za maliśmy.

Ale też na przekór temu, co mówię, chcę powiedzieć: Wielki jesteś Krakowie! Wielka jesteś Polsko! Wielka, z wszystkimi swoimi słabościami, z całą swoją niedolą i poszukiwaniami. Wielki jesteś Krakowie, wielka jesteś umiłowana Ojczyzno! Matko tych wszystkich sumień obudzonych, rozbudzonych. Matko tych wszystkich myśli trzeźwych, które odnalazły prawdę, Matko Ojczyzno, Narodzie, jakis Ty jest wielki! Co powiedzieć, Krakowie, co powiedzieć, co by dorosło do tej miary odnalezionej wielkości?

Ja powiem słowo najprostsze, polskie, nasze, własne, ja powiem tylko tyle: Bóg zapłać! Bóg zapłać za tę wielkość, bez której by nas tu nie było. Powiem: Bóg zapłać, młodzi. Młodzieży, Bóg zapłać, wspaniała nasza młodzieży! [...] Bóg zapłać wreszcie w tym, co wy powiada wszystko: za krew hutników. W tym wszystkim jest solidarność tego Narodu, przechodząca wzdłuż i wszerz, i w poprzek, we wszystkich wymiarach [...].

Bóg wam zapłać za to, coście uczynili po to, żeby wiedział świat, że Polska jest wierna człowiekowi, że chrześcijanin polski jest wierny Chrystusowi, Bóg wam za to zapłać!

Skupienie pełne wzruszenia towarzyszy słowom naszego umiłowanego Ks. Kardynała. Eucharystia zbliża się do końca. Ale oto na moment wszyscy zamierają w milczeniu, a następnie burzą oklasków i wzruszeniem witają głos... Jana Pawła II nadany pół godziny wcześniej przez Radio Watykańskie i odtworzony z taśmy zebrany na Placu św. Piotra, a teraz nam na Rynku Głównym. Najpierw własne słowa Jana Pawła II, a potem Jerzy Radziwiłłowicz czyta polskie tłumaczenie:

Umilowani Bracia i Siostry!

Wiem, że w tych dniach, a zwłaszcza w tej godzinie modlitwy „Regina Coeli” jesteście zjednoczeni ze mną. Ze wzruszeniem dziękuję Wam za modlitwy i wszystkich Was błogosławię. Czuję się szczególnie związany z dwiema osobami zranionymi wraz ze mną. Modlę się za brata, który mnie zranił, a któremu szczerze przebaczyłem. Zjednoczony z Chrystusem Kapłanem i Ofiarą, składam moje cierpienie w ofierze za Kościół i świat, a Tobie, Maryjo, powtarzam: „Totus Tuus ego sum”. Znowu łyż, oklaski. I jeszcze list studentów Krakowa do Jana Pawła II odczytany przez organizatorów:

Chcemy z całych naszych serc, serc młodych Polaków, naszymi postawami odpowiedzieć na to tragiczne wydarzenie. Ofiara krwi, jaką złożyłeś na kamieniach Placu św. Piotra, jest dla nas świadectwem Twojego człowieczeństwa, cierpienie jakiego doznałeś, jest dla nas stygmatem pochodzącym od Boga [...].

Czujemy naukę Twych słów i ciężar wielkiej odpowiedzialności, jaką na nas swym zaufaniem i wiarą nałożyłeś. Z Twoją pokorą, Ojciec Święty i najdroższy Przyjacielu, podejmujemy to zadanie, ufni w Twą nieustanną duchową opiekę.

Przyjacielu nasz najdroższy – tragedia, jaka dotknęła Ciebie i nas, zespoliła jeszcze bardziej nasze życie i pracę. Umocniła nasze postawy w dążeniu do pełnienia dobra i czynienia pokaju. Przyrzekamy Ci to, Ojciec Święty! Bądź o nas spokojny! Będziemy godnie wypełniać swe obowiązki wobec Kościoła i Ojczyzny! Bądź zdrow, Ojciec Święty i przybывaj do miasta, które jest miastem naszym i Twoim!

Uroczystość kończą modlitwy za zdrowie Papieża, przejmujące „Boże, coś Polskę”, „Rota”, „Czarna Madonna”. Służba porządkowa, kierowana przez Kazia Karpałę, nie ma wiele pracy. Wszędzie atmosfera modlitwy, spokoju. Wśród obecnych organizatorzy rozdają materiały przygotowane przez Zespół – kierowany przez Piotra Jasiona i Hanię Marczak z Biura Organizacyjnego „Białego Marszu”, m.in. „Biuletyn Informacyjny”, teksty homilii i listu do Jana Pawła II.

I jeszcze przypomnienie tych, którzy włożyli tyle wysiłku w przygotowanie „Białego Marszu”, wielu osób świeckich, księży, studentów z Komitetu Organizacyjnego (by wymienić tylko Iwonę Cichecką, Hanię Marczak, Wandę Marczak, Małgorzatę Zaitz, Teresę Wnuk, Magdę Lepiarczyk, Jacka Stefańskiego, Pawła Zechentera, Józefa Jureckiego, Witka Adamusa, Bogusława Jusińskiego, Jasia Kira, Tadeusza Drwala, Leszka Gubernata, Ryśka Schweigera, Krzysztofa Skwarnickiego, Adama Cekańskiego, Stasia Stefaniaka, Tomasza Krzyżanowskiego, Staszka Dudka, Bogdana Klicha, Kazia Karpałę, Piotra Drązkiewicza, Marka Siwca, Tomka Kowalskiego, Karola Wantucha, przedstawicieli NSZZ „Solidarność”: Mieczysława Gila, Andrzeja Borzęckiego, księży: ks. Stanisława Małysiaka, ks. Jana Wodniaka, o. Tomasa Pawłowskiego, ks. Franciszka Płonkę, ks. Jerzego Sermaka, ks. Marka Głównię i wielu innych, których nie sposób wymienić).

Na twarzach wracających jednak uśmiech, radość, jasność. Kule przeszły blisko, to obok serca...

Dwadzieścia pięć lat minęło bardzo szybko. Dwadzieścia pięć lat bogatych w wydarzenia w naszym kraju i mieście. Lata wielkiej nadziei społeczeństwa, jaką dała „Solidarność”, pielgrzymki Ojca Świętego do rodzinnego kraju, trudne lata stanu wojennego, kilka lat budowania niepodległego bytu kraju. Sprawy duże i małe, radości i smutki. Ojciec Święty powrócił do Watykanu. I dalej odważnie głosił światu orędzie miłości i pokoju.

„Biały Marsz” pozostawił trwały ślad w świadomości społeczeństwa nie tylko Krakowa. Pokazał, że dobro nie zginęło, że zło można pokonać właśnie dobrem, tak jak to czynił Jan Paweł II. Idea „Białego Marszu” zrodziła wiele cennych inicjatyw, m.in. Ruch ku Cywilizacji Miłości oraz Pieszą Pielgrzymkę Krakowską. Od roku 1981 zaczęliśmy organizować Pielgrzymkę Krakowską na Jasną Górę w intencji Ojca Świętego i Ojczyzny.

Chciałbym jeszcze wspomnieć jedno wydarzenie. 22 czerwca 1983 r. podczas Mszy św. Jana Pawła II na krakowskich Błoniach, w czasie II Pielgrzymki do Ojczyzny, złożyliśmy w procesji z darami album „Biały Marsz”, stanowiący dokumentację tamtych wydarzeń. Na stopniach ołtarza uklęknął z nami Ks. Kardynał Franciszek Macharski. Nie potrzeba było słów... Ojciec Święty rozumiał postawę Metropolity Krakowskiego, rozumiał jedność biskupa z młodymi, to wspólne dążenie do czynienia dobra w kraju, w świecie.

Choć często w dzisiejszym świecie triumfuje zło – liczne akty terroru, gwałtu, dominacji politycznej i ideologicznej – to jednak ostatecznie zwycięży dobro.

Tak jak na Placu św. Piotra 13 maja 1981 roku o godz. 17 19 bo choć, jak już napisano, kule przeszły blisko, to jednak obok serca...

nak wymaga dalszych badań naukowych²⁷. Zestawienie pism o największej trwałości w okresie 1974 – 30 VIII 1980 r. przedstawia tabela 5.

B. II okres wydawniczy

(31 VIII 1980 – 12 XII 1981 r.)

Początki „Solidarności” w Krakowie wiążą się z powstaniem 15 IX 1980 r. Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego Niezależnych Samorządnych Związków Zawodowych²⁸. 26 IX 1980 r. Sekcja Informacji nowego związku wydała „Biuletyn Informacyjny Międzyzakładowego Komitetu Założycielskiego”, któ-

ry stał się pierwszym pismem wydanym w Krakowie po podpisaniu porozumień sierpniowych. W omawianym okresie podstawowym źródłem informacji stały się pisma regionalne; uzupełniały je głównie zakładowe i studenckie. Kolportaż i przekaz informacji został oparty o tzw. system ABC, który opracował zespół pod kierownictwem Bolesława Śliwińskiego²⁹.

Najważniejszymi regionalnymi biuletynami były: „Aktualności”. Pismo było wydawane przez Sekcję Informacji ZR, której członkami w różnych okresach byli: Tomasz Schoen, Jakub Meissner, Maria Sierotwińska, Lesław Maleszka, Ro-

bert Kaczmarek, Andrzej Porawski i Katarzyna Meissner³⁰, Dorota Stec, Danuta Dziewońska. W okresie od 4 IX do 15 XII 1981 r. ukazało się 76 numerów pisma, ostatnie dwa już jako wydawnictwa podziemne. Wydawane techniką offsetową. Druk odbywał się w powielarni AGH. „Komunikat”. Wydawany przez SI MKZ Małopolska, później SI ZR Małopolska. Nr 1 ukazał się 14 X 1980 r., ostatni nr 223 z 31 VIII 1981 r. Drukowany na powielaczu. Pismo osiągnęło największą liczbę numerów z całej prasy krakowskiej w omawianym okresie. „Solidarność”. Periodyk znany bardziej jako „Goniec Małopolski” (od nr 8 z 7 I 1981 r.). Główne pismo regionu wydawane w latach 1980-1981 przez SI MKZ NSZZ „Solidarność”, a następnie SI ZR Małopolska w składzie: Maria Sierotwińska, Anna Szwed, Jan Franczyk, Bogusław Sonik, Mirosław Dzielski, Robert

Kaczmarek, Lesław Maleszka, Tomasz Schoen, w okresie późniejszym również przez Andrzeja Borzęckiego, Danutę Dziewońską, Małgorzatę Żłobińską, Jakuba Meissnera i Katarzynę Nowakowską. Ostatni nr 56 ukazał się 10 XII 1981 r. Drukowany w powielarni zakładowej MPK, zarówno techniką powielaczową, jak i na offsecie, w nakładzie 3,5-6,0 tys. egz³¹. „Wiadomości Krakowskie”. Sygnowane przez MKZ NSZZ „Solidarność”, faktycznie wydawane przez niezależny zespół redakcyjny, który tworzyli od nr 1 z 24 X 1980 r. Kazimierz Adamczyk, Mieczysław Gil, Leszek Konarski, Maciej Kozłowski, Jan Rogóż, Jerzy Surdykowski, od następnych numerów Jacek Wcisło, Krzysztof Baran, Elżbieta Morawiec, Andrzej Lisowski i Wojciech Wiśniewski. W latach 1980-1981 ukazały się 24 numery pisma, wydawane techniką offsetową, nakład 500 egz³². Periodyk dru-

Tabela 5. Pisma o największej trwałości w okresie 1974 – 30 VIII 1980 r.

Tytuł	Wydawca	Okres wyd.	Liczba numerów	Nakład
„Domowy Kościół”	Ruch Światło-Życie	1979-1980	23(29)	b.d.
„Opinia Krakowska”	Ruch Obrony Praw Człowieka i Obywatela, Ruch Porozumienia Polskich Socjalistów, KPN	1977-1980	21(55)	180 egz.
„Biuletyn Katyński”	Instytut Katyński w Polsce	1979-1980	16 (32)	b.d..
„Biuletyn Informacyjny”	Red. Waldemar Czyż	1974, 1976-1977	9	30 egz.
„Merkuriusz Krakowski i Światowy”	Prywatna Inicjatywa Krakowska	1979-1980	9	300-800 egz.
„Sygnał”	Studencki Komitet Solidarności	1978-1979	9	b.d.
„Indeks”	Studencki Komitet Solidarności	1977-1979	8	b.d.
„Krzyż Nowohucki”	Chrześcijańska Wspólnota Ludzi Pracy	1979-1980	8(24)	b.d.

W nawiasach liczba numerów z uwzględnieniem innych okresów wydawniczych.

Źródło: Opracowanie własne.

²⁷ Przykładem może być tu pismo „Nowe Forum” – informację o jego wydawaniu techniką maszynopisu podał W. Czyż, nakład miał wynosić 10-30 szt. Brak źródeł bibliograficznych potwierdzających jego istnienie. ²⁸ Tego dnia w sali teatralnej HiL, w drodze tajnego głosowania z udziałem przedstawicieli 134 zakładów pracy wybrano 17 osób tworzących zarząd nowych związków zawodowych, których nazwa jeszcze nie była znana. Przewodniczącym MKZ-u został Stanisław Zawada, starszy operator urządzeń walcowniczych w HiL, vice-przewodniczącymi Andrzej Cyran („Biprostał”) i Mieczysław Gil (HiL). Członkami MKZ zostali również: Sta-

niśław Góral (HiL), Jerzy Kuczera (HiL), Maria Sierotwińska (XIII LO), Józef Okarmus („MERA-KFAP”), Józef Lassota („CeBeA”), Adam Kramarczyk (Rejon Dróg Publicznych), Jacek Szczepkowski (Szpital dr. Anki), Barbara Billik (IV LO), Ryszard Majdzik („Elbud”), Michał Żurek (MPK), Józef Pilch („Montin”), Tadeusz Piekarczyk (WSK „PZL”), Piotr Marzec (Kopalnia Soli w Wieliczce), Andrzej Borzęcki (PWN). 17 IX 1980 r. w Gdańsku powołano Komisję Porozumiewawczą (później KKP) i zdecydowano, że powstanie jeden, obejmujący cały kraj związek.

²⁹ Więcej informacji na ten temat w: Z. Solak, J. Szarek, *Stan wojenny w Małopolsce w relacjach świadków*, Kraków 2001, s. 261

Tabela 6. Pisma regionalne o największej trwałości wydawane w okresie 31 VIII 1980 – 12 XII 1981 r.

Tytuł	Wydawca	Okres wyd.	Liczba numerów	Nakład
„Aktualności”	Sekcja Informacji ZR	1981	75	b.d.
„Komunikat”	Sekcja Informacji MKZ Małopolska (SI ZR Małopolska)	1980-81	223	b.d.
„Solidarność (Goniec Małopolski)”	Sekcja Informacji MKZ Małopolska (SI ZR Małopolska)	1980-81	56	3500-6000 egz.
„Serwis Informacyjny Rzecznika Prasowego Międzyuczelnianego Komitetu Strajkowego”	Międzyuczelniany Komitet Strajkowy	1981	27	b.d.
„Wiadomości Krakowskie”	KKZ NSZZ „Solidarność”	1980-81	24	500 egz.

Źródło: Opracowanie własne.

³⁰ Zamiast Katarzyny Meissner podawano również w stopce redakcyjnej Katarzyna Nowakowska lub Katarzyna Nowakowska-Meissner.

³¹ Goniec Małopolski, nr 34: 1981, s. 11.

³² A. Konderak, *op. cit.*, s. 219. W sprawozdaniu Sek-

cji Informacji MKZ Małopolska z 3 VI 1981 r. podano, że SI trzymała do sprzedaży od kilkuset do kilku tysięcy egzemplarzy „Wiadomości Krakowskich”. Za: Goniec Małopolski, 1981, nr 34, s. 11.

³³ A. Konderak, *op. cit.*, s. 219.

kowano w kilku miejscach: w ZMP UJ³³, w drukarni zakładowej MPK, w siedzibie regionu przy al. Krasińskiego 11 b, drukiem zajmowali się Janusz Pierzchała i Marek Szymański³⁴. Pismo kosztowało 20 zł. Wydawano również wersję dla potrzeb załogi MPK.

Rolę informatora regionalnego spełniało też w okresie strajków na uczelniach studenckie pismo pt.: „Serwis Informacyjny Rzecznika Prasowego Międzyuczelnianego Komitetu Strajkowego” Wydawane przez zespół redakcyjny, który tworzyli początkowo Marta Krzysztofowicz i Marcin Zembas, następnie Jarosław Krawczyk, Katarzyna Serafin, Adam Szostkiewicz i Monika Heizer. W okresie od 19 XI do 10 XII 1981 r. ukazało się 27 razy. Wydawane na powielaczu. Zestawienie pism regionalnych o największej trwałości wydawanych w okresie 31 VIII 1980 – 12 XII 1981 r. przedstawia tabela 6.

Wśród pism zakładowych ukazujących się w tym okresie należy wyróżnić:

„Biuletyn Informacyjny”. Wydawany przez Sekcję Ideowo-Programową NSZZ „Solidarność” w Krakowskich Zakładach Armatur. Zespół redakcyjny tworzyli Andrzej Dańko i J. Lisia, od nr 18 z 29 V 1981 także A. Piotrowski i B. Oleszczuk. W 1981 r. ukazało się 36 numerów pisma. Wydawanie wznowiono w czerwcu 1989 r. Wydawane na powielaczu, ilustrowane, nakład nieznan.

„Biuletyn Informacyjny Hutników”. (od nr 1/31 „Obserwator Robotniczy”). Twórcą pisma była Sekcja Informacji KRH NSZZ „Solidarność” HiL. Zespół redakcyjny tworzyli: Anna Gorazd, Andrzej Hudaszek, Krzysztof Naruszewicz, Jan Ciesielski, Marian Mirowski; od nr 22 z 17 IV 1981 r. Stanisław Handzlik, Jerzy Piekarski; od nr 25 z 8 V 1981 r. również Krzysztof Sajboth i Czesław Szewczuk. Informacje bibliograficzne wskazują, że w latach 1980-1981 ukazały się 44 numery periodyku. Pismo wydawane techniką offsetową, ilustrowane, nakład nieznan.

„Dziś dla Jutra”. Wydawane przez Sekcję Informacji przy NSZZ „Solidarność” Politechniki Krakowskiej w składzie: B. Batko, Elżbieta Dudek-Chwatek, Wiktor Gogoliński, B. Ratomaska, Stanisław Zamojski, od nr 6 z 16 II 1981 r. również L. Fic, od nr 8 z 2 III 1981 T. Kisielewicz, od nr 20 z 4 VI 1981 T. Urbańska. W 1981 r. ukazały się 34 numery gazetki. Drukowane na offsecie, w znacznym nakładzie 500-600 egz.

„Komunikat”. Twórcą periodyku była Komisja Zakładowa NSZZ „Solidarność” Akademii Medycznej i Państwowego Szpitala Klinicznego w Krakowie. Redakcja nie zdecydowała się na ujawnienie swego składu. Jedno z najtrwalszych pism tego okresu, w 1981 r. ukazało się 110 numerów. Wydawane na powielaczu, nakład nieznan.

„Komunikat NSZZ Solidarność przy Akademii Rolniczej w Krakowie”. Pismo sygnowane przez NSZZ „Solidarność” Akademii Rolniczej w Krakowie. Od nr 46 z 25 XI 1981 r. wydawane pod tytułem: „Komunikat Uczelnianego Komitetu Strajkowego NSZZ „Solidarność” przy Akademii Rolniczej w Krakowie” W 1981 r. ukazały się 63 numery. Drukowane na powielaczu. Skład redakcji oraz nakład – nieznan.

„Komunikat Sekcji Informacji Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność w AGH”. Zespół redakcyjny tworzyli członkowie KZ NSZZ „Solidarność” w AGH: Robert Kaczmarek i Halina Mytnik. Nr 1 z XII 1980, ostatni nr 59 ukazał się 11 XII 1981 r. Technika wykonania: offset. Nakład nieznan.

„Serwis Informacyjny”. Najważniejszy obok „Biuletynu Informacyjnego Hutników” periodyk wydawany przez Sekcję Informacji KRH. Nr 1 z 18 II 1981, ostatni nr 66 z 12 XII 1981 r. Powielany. Nakład nie jest znany.

„Serwis Informacyjny Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność UJ”. Pismo wydawane przez Zespół Informacji Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność” Uniwersytetu Jagiellońskiego w składzie: Teresa Walas, Włodzimierz

Łukawski i Tomasz Gąsowski. Do dnia 13 XII 1981 r. wydano 40 jego numerów. Po wprowadzeniu stanu wojennego ukazały się jeszcze nr 41 z 14 XII 1981 i nr (br. nr) z 15 XII 1981 r., najprawdopodobniej zredagowane przez Włodzimierza Łukawskiego³⁵. Pismo zostało wznowione w 1989 r., ostatni nr 12 (54) został wydany 7 XI 1990 r. Drukowane na powielaczu i na offsecie, nakład 150-500 egz.

„Serwis Informacji”. Pismo sygnowane przez Sekcję Informacji NSZZ „Solidarność” Politechniki Krakowskiej. Red. odp. był Stanisław Zamojski. W okresie od stycznia do listopada 1981 r. ukazało się 41 numerów. Powielane, nakład nieznan.

Zestawienie pism zakładowych o największej trwałości wydawanych w okresie 31 VIII 1980-12 XII 1981 r. przedstawia tabela 7.

Tabela 7. Pisma zakładowe o największej trwałości wydawane w okresie 31 VIII 1980 – 12 XII 1981 r.

Tytuł	Wydawca	Okres wyd.	Liczba numerów	Nakład
„Biuletyn Informacyjny”	Sekcja Ideowo-Programowa NSZZ „Solidarność” Krakowskich Zakładów „Armatura”	1981,1989	37	b.d.
„Biuletyn Informacyjny Hutników”	SI KRH NSZZ „Solidarność” Kombinatu HiL	1980-1981	44	b.d.
„Dziś dla Jutra”	SI NSZZ „Solidarność” PK	1980-1981	34	500-600 egz.
„Komunikat”	NSZZ „Solidarność” przy AR w Krakowie	1981	63	b.d.
„Komunikat”	KZ NSZZ „Solidarność” AM i PSK w Krakowie	1981	110	b.d.
„Komunikat Sekcji Informacji Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność”	KZ NSZZ „Solidarność” AGH	1980-1981	59	b.d.
„Komunikat Uczelnianego Komitetu Strajkowego w AGH”	Uczelniany Komitet Strajkowy w AGH	1981	45	b.d.
„Serwis Informacyjny”	SI KRH HiL	1981	66	b.d.
„Serwis Informacyjny Komisji Zakładowej NSZZ Solidarność UJ”	Zespół Informacji KZ NSZZ „Solidarność” UJ	1981 1989-1990	42 (49)	150-500 egz.
„Serwis Informacji”	SI NSZZ „Solidarność” PK	1981	41	b.d.

W nawiasach całkowita liczba numerów pisma z uwzględnieniem innych okresów wydawniczych.
Źródło: Opracowanie własne.

³⁴ Relacja M. Szymańskiego z 22 VIII 2001 r.

³⁵ Informacja ustna T. Gąsowskiego z 19 VII 2005 r.

Warto wspomnieć również inne cenione, choć mniej trwałe pisma zakładowe: „Głos PAN-u”, „Inaczej” (Budostal-3), „Informator Związkowy” (HiL), „Komunikat Komisji Uczelnianej NSZZ Solidarność w WSP Kraków”, „Komunikat Uczelnianego Komitetu Założycielskiego NSZZ w AGH”, „Solidarność AR”, „Solidarność WSP”. Obok prasy zakładowej kluczowe źródło informacji stanowiła też prasa studencka. Wykazywała się mniejszą trwałością niż regionalna i zakładowa, między innymi z tej racji, że struktury NZS-u rozpoczęły legalną działalność dopiero w 1981 r.³⁶ Zestawienie pism studenckich o największej trwałości wydawanych w okresie 31 VIII 1980 – 12 XII 1981r. przedstawia tabela 8.

Znaczna trwałość charakteryzowała też inne ukazujące się od października 1980 roku pisma studenckie: „Niezależność” – wydawaną przez Komitet Założycielski NZS AR w Krakowie, „Od Nowa” – organ NZS AGH, „Po Prostu Bi” (wyd. Akademicki Ruch Odnowy), „Serwis Biura Prasowego Strajku Studentów

AM”, „Serwis Informacyjny NZS AGH”, „Serwis Informacyjny NZS UJ”.

Spośród pozostałych rodzajów prasy wyróżniała się Nauka przeznaczone dla pracowników oświaty. Pismo sygnowała Komisja Porozumiewawcza Nauki przy MKZ NSZZ „Solidarność”. W okresie od 23 X 1980 do 14 IX 1981 r. ukazało się 25 razy. Redaktorem pisma, od początku jego istnienia był Robert Kaczmarek, od nr 21 z 6 III 1981r. w skład zespołu weszli również: Krzysztof Goerlich, Maciej Horaczek, M. Siciński, P. Such, druk był w dużej mierze zasługą Adama Grudzińskiego. Technika wykonania: offset. Nakład: 800 egz.

C. III okres wydawniczy

(13 XII 1981 – 31 XII 1988 r.).

Do najważniejszych źródeł informacji w tym okresie należały pisma regionalne, zakładowe, struktur „Solidarności” i niezależne. Kluczowymi pismami regionalnymi były: „Aktualności”. Wydawane przez RKW NSZZ „Solidarność” Małopolska, a następnie przez

RKS Małopolska. W latach 1982-1988 ukazało się 110 numerów. Technika wykonania: powielacz, offset z maszynopisu.

„Biuletyn Małopolski”. Organ RKW NSZZ „Solidarność” Małopolska, a następnie RKS Małopolska. Twórcami i redaktorami pisma byli: Jerzy Zdrada, Roman Laskowski i Danuta Abrahamowicz³⁸. W latach 1982-1988 ukazały się 72 numery. Technika wykonania: powielacz, sito, offset z maszynopisu.

„Kronika Małopolska”. Sygnowana przez NSZZ „Solidarność” Małopolska. Nr 1 wydał Andrzej Wierzbicki i Ksawery Bogacz, przyczynił się również przebywający jeszcze w szpitalu więziennym w areszcie śledczym przy ul. Montelupich w Krakowie R. Kaczmarek³⁹. Duże zasługi dla wydawania pisma położył Janusz Lupa⁴⁰. W redakcji pracowali ponadto: Barbara Niemiec, Stefan Jurczak, Tadeusz Syryjczyk, Danuta Suchorowska i Dorota Stec-Fus⁴¹. Do 31 XII 1988 r. ukazały się 122 numery pisma. Technika wykonania: powielacz, sito.

„Serwis Informacyjny RKW Solidarność Małopolska” Organ RKW, a następnie RKS Małopolska. W latach 1982-1988 wydano 117 numerów pisma. Technika wykonania: maszynopis, powielacz, sito, off z maszynopisu. Rolę pisma regionalnego pełniła też „Solidarność Grzegorzeczka” wydawana przez członków „Solidarności” z zakładów pracy tej dzielnicy. Twórcą pisma był Jan Żelezik⁴², od

jesieni 1985 r. red. nac. był Waldemar Czyż⁴³. W latach 1982-1988 wydano 112 numerów pisma. Technika wykonania: powielacz, sito. W dużo mniejszym stopniu rolę informatora regionalnego, mimo znacznej liczby wydanych numerów pełnił „Komunikat” wyd. przez RKS Małopolska, w latach 1987-1988 ukazało się 56 numerów, w marginalnym „Przegląd Radiowy SI RKS Małopolska” (1984-1988) i „Z prasy podziemnej” (1982-1983). Fakt, że wydawane były wyłącznie techniką maszynopisu, jak i potwierdzenie ich istnienia tylko przez jedno źródło bibliograficzne⁴⁴ sugeruje, że nakład był niewielki.

Okresowo rolę pism regionalnych pełniły także: „Dyskusyjno – Informacyjny Biuletyn” – pismo dla pracowników służby zdrowia wydawane w latach 1982-1986, ukazało się 29 numerów; „Komunikat Specjalny” wydawany w związku z protestem głodowym w parafii Kraków-Bieżanów, w ilości 26 numerów; „Miesięcznik Małopolski”⁴⁵ (1982-1988), 22 numery, „Obserwator Wojenny”⁴⁶ (1982-1983), 24 numery, „Solidarność Podgórze, Łęgu, Skawiny, Wieliczki”⁴⁷ (1983-1986), 25 numerów.

Rolę regionalnego informatora spełniało także ze względu na swój nakład i poziom treści pismo zakładowe „Hutnik”. Zestawienie pism regionalnych o największej trwałości w okresie od 13 XII 1981 do 31 XII 1988 r. przedstawia tabela 9.

Tabela 8. Pisma studenckie o największej trwałości wydawane w okresie 31 VIII 1980 – 12 XII 1981r.

Tytuł	Wydawca	Okres wyd.	Liczba numerów	Nakład
„Ad Usum Internum”	SI NZS AM	1981	13	bd.
„Biuletyn Niezależnego Zrzeszenia Studentów AE”	NZS AE	1981	18	800 -1500 egz.
„Donosiciel”	NZS UJ	1981	20	500 -3000 egz.
„Info”	Niezależna Agencja Informacyjna NZS AGH	1981	18	bd.
„Tygodnik” ³⁷	NZS UJ	1981	19	bd.

Źródło: Opracowanie własne.

³⁶ Starania o powstanie niezależnej organizacji studenckiej podjęto niemal natychmiast po podpisaniu Porozumień Sierpniowych. 2 IX 1980 r. na Uniwersytecie Gdańskim powołano Tymczasowy Komitet Założycielski. 29 X 1980 r. w Poznaniu powstał Ogólnopolski Komitet Założycielski. NZS został zarejestrowany 17 II

1981 r. po strajkach wyższych uczelni, na mocy porozumienia zawartego w Łodzi. 5 I 1982 r. władze rozwiązały NZS. Powtórnie był zarejestrowany 22 IX 1989 r.
³⁷ Wydanie strajkowe. Nr 1 ukazał się 20 XI 1981 r. Pismo wykazało się zatem znaczną częstotliwością, przy małej trwałości.

³⁸ *Opozycja w PRL. Słownik biograficzny 1956-89*, t. 1, red. J. Skórzyński, P. Sowiński, M. Strasz, Warszawa 2000, t. 1, s. 397.

³⁹ *Opozycja w PRL...*, t. 2, s. 152.

⁴⁰ Relacja T. Konika z 20 X 2000 r.

⁴¹ Relacja W. Zabłockiego z 9 V 2001 r., zob. też Z. Solak, J. Szarek, *op. cit.*, Kraków 2001, s. 115. Dorota Stec-Fus pełniła rolę łącznika w kierowanym przez Roberta Kaczmarka Międzydzielnicowym Komitecie „Solidarności” którego organem było pismo. W swej organizacji opierał się on na systemie ABC, jego zadaniem było wspieranie działalności środowisk zakładowych.

⁴² Relacja K. Jaśko z 15 XII 2000 r.

⁴³ Relacja W. Czyży z 23 V 2001 r. Zdaniem A. Macedońskiego redaktorem pisma był również Roman Jan Pirczak. Relacja A. Macedońskiego z 16 IV 2001 r.

⁴⁴ Cz. Brzoza, W. Bukowski, *op. cit.*, s. 258 i 271.

⁴⁵ Twórcami „Miesięcznika Małopolskiego” byli: Danuta Abrahamowicz, Bogdan Rogatko i Kornel Filipowicz. Za: D. Abrahamowicz, „Miesięcznik Małopolski” [w:] *Wydawnictwa podziemne w powojennym Krakowie*, Kraków 1992, s. 79-80.

⁴⁶ Twórcą „Obserwatora Wojennego” był Wojciech Marchewczyk. Za: W. Tyrański, *Kto jest kim w Krakowie*, Kraków 2000, s. 212. Współpracowali z nim Jacek Marchewczyk i Barbara Zientarska. Za: Z. Solak, J. Szarek, *op. cit.*, s. 271.

⁴⁷ Twórcą pisma był Andrzej Dańko, współpracowali z nim: Ryszard Majdzik, Stanisław Chmielewski, Józef Dąbrowa, autorami tekstów byli m.in. dziennikarze: Maciej Szumowski, Dorota Terakowska i Helena Lazar. *Ibidem*, s. 55, 79-80.

Spośród pism zakładowych największą ilość numerów osiągnęły:

„Hutnik”. Jeden z najważniejszych periodyków niezależnych wydawanych w Krakowie w latach 1982-1989. W jego tworzenie i rozpowszechnianie zaangażowany był duży zespół ludzi: W. Marchewczyk (red. odp.), K. Ryczaj (red. i kolportaż), B. Zientarska (skład

i druk), Leszek Jaranowski, Jerzy Pszon, Jerzy Ostałowski, Grzegorz Bednarz (druk), kolportaż m.in.: Jerzy Rusek, Zbigniew Kowalik, Andrzej Łaptaś, Una Górawska, Jerzy Mielniczuk, Konrad Sobol, przekaz informacji z huty: Maciej Mach, Zdzisław Jaworski, przekaz informacji z regionu: Teresa Starmach, Jerzy Zdrada, ilustrowanie: Wojciech Podrzu-

Tabela 9. Pisma regionalne o największej trwałości wydawane w okresie 13 XII 1981–31 VIII 1988 r.

Tytuł	Wydawca ⁴⁸	Okres wyd.	Liczba numerów	Nakład
„Aktualności”	RKW NSZZ „Solidarność”, RKS Małopolska	1982-1988	110	b.d.
„Biuletyn Małopolski”	RKW NSZZ „Solidarność”, RKS Małopolska	1982-1988	72	b.d.
„Dyskusyjno Informacyjny Biuletyn”	NSZZ „Solidarność” Małopolska, NSZZ „Solidarność” Małopolska RKW	1982-1986	29	b.d.
„Komunikat”	RKS Małopolska	1987-1988	56	b.d.
„Komunikat Specjalny Solidarności Małopolskiej”	NSZZ „Solidarność” Małopolska	1985	26	b.d.
„Kronika Małopolska”	NSZZ „Solidarność” Małopolska	1982-1988	122 (136)	b.d.
„Miesięcznik Małopolski”	NSZZ „Solidarność” Małopolska	1982-1988	22	b.d.
„Obserwator Wojenny”	Międzyzakładowy Komitet Solidarności Nowa Huta	1982-1983	24	b.d.
„Serwis Informacyjny RKW Solidarność”	RKW NSZZ „Solidarność”, RKS Małopolska	1982-1988	117	b.d.
„Solidarność Grzegorzeczka”	NSZZ „Solidarność” Region Małopolska	1982-1988	112	b.d.
„Solidarność Podgórze, Łęgu, Skawiny, Wieliczki”	Międzyzakładowy Zespół Koordynacyjny NSZZ „Solidarność”	1983-1986	25	b.d.

W nawiasach całkowita liczba numerów pisma z uwzględnieniem innych okresów wydawniczych.

Źródło: Opracowanie własne.

⁴⁸ Wydawca podany na podstawie opisu bibliograficznego.

ki, autorami tekstów byli m.in. profesjonalni dziennikarze: Maciej Szumowski, Jerzy Surdykowski, Maria Paluch de Hernandez⁴⁹. Nie sposób wymienić wszystkich osób, zwłaszcza zajmujących się rozpowszechnianiem „Hutnika” Wraz z niezależnym organem „Mała Polska” był najdłużej wydawanym pismem drugiego obiegu w Krakowie, w latach 1982-1988 ukazał się 180 razy, był wydawany również w 1989 r. osiągając liczbę 202 numerów. Technika wykonania: powielacz, sito, offset. Nakład 2-16 tys. egz.

„Biuletyn Informacyjny NSZZ „Solidarność AM i PSK”. Pismo było wydawane jeszcze przed stanem wojennym. Do 13 XII 1981 r. ukazało się 7 numerów, redakcję tworzyli: Ryszard Bocian, Jan Ciećkiewicz, Adam Kosiński, Tadeusz Librowski, Ilona Molicka, Barbara Niedźwiecka i Adam Szczawiński, a od nr 7 z 5 XI 1981 Jacek Marchewczyk. Wydawanie wznowiono w lutym 1982 r. duże zasługi w redagowaniu położyli: Janusz Kutyba i Zbigniew Chłap⁵⁰, w zakresie poligrafii Ryszard Bocian i Edward Postawa. W latach 1982-1986 ukazało się 70 numerów, łącznie w latach 1981-1989, 79. Technika wykonania: powielacz, offset. Nakład 100-500 egz.

„Budostalowiec”. Pismo Tajnych Komisji Zakładowych NSZZ „Solidarność” Przedsiębiorstw Budostal. Skład redakcji nie jest znany. Drukiem zajmował się m.in. Szymon Piszczkiewicz. W latach 1985-1989 ukazało się 26 numerów pisma. Wydawane na powielaczu.

„Informacja Komitetu Ocalenia Solidarności przy Unitra Telpod Kraków”. Pismo wydawane przez członków KOS „Telpod”: Aleksandra Sułka, Stanisława Godawę i Stanisława Ślusarczyka⁵¹. Od nr 1/12 nosiło tytuł:

„Opornik”. W latach 1982-1988 ukazało się 35 numerów, w 1989 ukazał się numer w maju. Technika wykonania: powielacz. Nakład ok. 100 egz.

„Kablowiec”. Pismo członków NSZZ „Solidarność” przy Krakowskiej Fabryce Kabli Maszyn Kablowych. Redakcją pisma zajmował się Zbigniew Badowski. Drukiem pisma zajmował się m.in. Jan Borkowski. W okresie od 30 VIII 1982 do 7 IV 1989 ukazało się 75 jego numerów (w latach 1982-1988 71). Wydawane na powielaczu, nakład 300-450 szt.

„Kolejarz Małopolski” Pismo kolejarzy węzła krakowskiego członków NSZZ „Solidarność” pełniące również rolę informatora branżowego. Zespół redakcyjny tworzyli: Franciszek Miranowski, Adam Osika, Krystyna Wągiel i Władysław Krupiarz⁵². W latach 1982-1988 ukazało się 57 numerów. Technika wykonania: powielacz.

„Komunikat RKO WSK”. Pismo Robotniczego Komitetu Obrony NSZZ „Solidarność” WSK-PZL. Redakcja zajmował się Andrzej Świerczyński, drukiem zajmowali się: Tadeusz Konik, Stefan Gołda, Fryderyk Czerwiński, Stanisław Hajto, Mirosław Bogdali, Sławomir Sierant, Leszek Jaranowski⁵³. W latach 1982-1988 ukazało się ok. 80 numerów pisma⁵⁴. Technika wykonania: powielacz spirytusowy. Nakład 50 egz.

„Kurierek CeBeA”. Periodyk wydawany przez NSZZ „Solidarność” Ośrodka Badawczo-Rozwojowego Przemysłu Budowy Urządzeń Chemicznych. W jego redakcji zasługi położyli Janusz Godlewski, Józef Lassota i Krzysztof Pakoński. W latach 1982-1986 ukazały się 42 numery, początkowo przepisywane na maszynie, następnie powielane.

⁴⁹ Relacja B. Zientarskiej z 7 IX 2000 r., relacja W. Marchewczyka z 8 IX 2000 r., relacja A. Łaptaśa z 16 III 2002 r.

⁵⁰ Relacja J. Kutyby z 20 VII 2005 r., relacja R. Bociana z 21 VII 2005 r.

⁵¹ Relacja A. Sułka z 23 VII 2005 r.

⁵² Informacja ustna St. Waligóry z dnia 24 VII 2005 r. na podstawie przygotowywanego opracowania o 25 le-

ciu NSZZ „Solidarność” na terenie południowej DOKP. Z. Solak, J. Szarek, *op. cit.*, Kraków 2001, s. 265.

⁵³ Dla zmylenia SB zmieniono numerację ok. 10 numerów. Relacja A. Świerczyńskiego z 30 VI 2005 r.

⁵⁴ Relacja T. Konika z 27 X 2000 r., relacja A. Świerczyńskiego, M. Bogdali i S. Sieranta z 30 VI 2005 r., relacja S. Gołdy i F. Czerwińskiego z 26 VII 2005 r.

„Montinowiec”. Pismo sygnowane przez NSZZ „Solidarność” NPIP „Montin”. Ukazywało się od jesieni 1980 r. Jego twórcą był Jerzy Karpińczyk. Po wprowadzeniu stanu wojennego duże zasługi przy jego wydawaniu położyli zwłaszcza Stanisława Karpińczyk, Zdzisław Kusyk, Kazimierz Gądek i Zbigniew Kowalik⁵⁵. Łącznie w latach 1980-1985 ukazały się 94 numery. Powielane, nakład 400 egz. „Przegląd Wiadomości Strajkowych” Pismo powstało jeszcze jako biuletyn strajkowy Komitetu Strajkowego NSZZ „Solidarność” HiL. Od nr 5 z 28 V 1988 r. stało się organem Komitetu Organizacyjnego NSZZ „Solidarność” KM HiL zmieniając nazwę na „Nowohucki Biuletyn Solidarności” Duże zasługi przy jego wydawaniu położyli Jarosław Potasz, Lesław Maleszka, Maria Przełomieć, Aleksandra Zieleńska, w późniejszym okresie dołączyli do nich Katarzyna Kolenda, Elżbieta Tosza, Leszek Jaranowski, Andrzej Bejger, Bogusława Palacz i Magdalena Filipowska. Informacje z HiL dostarczali S. Handzlik i J. Ciesielski. Pierwszym redaktorem odpowiedzialnym był Bolesław Kozłowski, po jego wyjeździe do Francji, od nr. 63, Roman Wątkowski⁵⁶. W 1988 roku ukazało się 21, a łącznie w okresie od 6 V 1988 do 31 VIII 1990 ukazało się 100 numerów wydawanych techniką offsetową. W latach 1989-1990 NBS osiągnął niebagatelny nakład 6 tys. egz., stając się najbardziej masowym periodykiem zakładowym w Polsce. Pismo ukazuje się również dziś, redagowane przez Romana Wątkowskiego i Mirosławę Włazińską. „Solidarność Hutników”. Biuletyn Informacyjny Tajnej Komisji Robotniczej Hutników NSZZ „Solidarność” HiL. W latach 1986-1988 ukazały się 32 numery, w 1989 roku numery 33-35. Wydawany zarówno na powielaczu, jak i na offsecie. Zwraca uwagę duży nakład od 3-4 tys. egz. Wśród pism niskonakładowych wyróżniały się:

„Informacja Wewnętrzna”. Pismo było kontynuacją ukazującego się przed stanem wojennym w Pracowni Konserwacji Zabytków „IKZ-u”, którego redaktorem był Aleksander Filipowicz. Do dnia 13 XII 1981 r. ukazało się 5 numerów. Od nr. 6, nosiło nazwę „Informacja Wewnętrzna”, zespół redakcyjny stanowili: Aleksander Filipowicz (red. odp.), Sergiusz Ślęzak, Wojciech Hołda, Halina Korcala i Leszek Danilczyk⁵⁷. Pismo na maszynie przepisywała Maria Filipowicz. Nakład był niewielki 20-30 egz.

„Przegląd Miesiąca”. Od numeru z VIII 1983 r. (nr 10) „Przegląd”. Jeden z najregularniej ukazujących się periodyków podziemnych sygnowany przez NSZZ „Solidarność” Zakładów Budowy i Naprawy Maszyn Drogowych „Maddro”. Duże zasługi przy jego redakcji położyli Kazimierz Babiak i Jerzy Lęk, przepisywała je na maszynie Danuta Siemienieć⁵⁸. Pismo ukazywało się jako miesięcznik, od lipca 1982 do września 1986 wydano 48 numerów. Maszynopis, nakład 20-30 egz.

„Solidarność Drukarni Kolejowej w Krakowie” Z niewielu posiadanych informacji na temat tego pisma udało się ustalić, że ukazywało się w 1985 r., wydano 29 numerów. Wydawane technika maszynopisu. Warto też wspomnieć inne, choć mniej trwałe podziemne zakładowe periodyki zwłaszcza: „Elbudowiec” („Elbud”), „Jajogłowiec” (UJ), „Wolna Myśl” (UJ).

Trzecią dużą grupę liczących się pism stanowiły publikacje określane jako niezależne: „Głos Wolny Wolność Ubezpieczający”. Redaktorem pisma była Zofia Radzikowska, w latach 1982-1986 ukazały się 53 numery, wydawane na powielaczu białkowym i powielaczu spirytusowym.

„Mała Polska” Wydawane przez Polowe Archiwum Prasowe, w latach 1983-1988 uka-

⁵⁵ Informacja ustna S. Karpińczyk z 24 VII 2005 r., relacja Z. Kowalika z 24 VII 2005 r.

⁵⁶ Nowohucki Biuletyn Solidarności, nr 27/500: 1998, s. 1-4.

⁵⁷ Relacja A. Filipowicza, S. Ślęzaka i W. Hołdy z 23 VII 2005 r.

⁵⁸ Relacja K. Babiaka z 21 II 2005 r., relacja J. Łęka z 22 VII 2005 r.

zało się 285 numerów, co stawia je na pierwszym miejscu wśród pism krakowskich omawianego okresu. Wydawane na powielaczu.

„Solidarność Zwycięży”. Wydawane przez PP Solidarność Zwycięży. Od nr 8/53 sygnowane jako „Serwis Informacyjny TKRH”, od nr 10/114 przy współudziale organizacji „Solidarność Walcząca” W latach 1982-1988 ukazały się 124 numery pisma. Technika wykonania: powielacz, sito, offset z maszynopisu.

„13 grudnia” Twórcą pisma był Mirosław Dzielski⁵⁹, redagowali również Grzegorz Łuczkiwicz i Henryk Woźniakowski. Na łamach pisma pisali: Stefan Kisielewski, Janusz Korwin-Mikke, Miłowit Kuniński, Ryszard Legutko, Kazimierz Sowa i Tadeusz Syryjczyk⁶⁰. W zespole redakcyjnym pracowali w okresie późniejszym również Robert Kaczmarek i Agnieszka Gramatyka⁶¹. W stopce redakcyjnej jako wydawca była podawana Oficyna „Liberum Veto” W latach 1982-1987 wydano 70 numerów techniką powielaczową.

Spośród innych pism niezależnych warto wspomnieć następujące: „Arka” wydawana w latach 1983-1988, 24 numery, „Cztery” (1982-1983), 31 numerów, „Homo Homini” (1984-1987), 35 numerów, „Paragraf”⁶² (1986-1988), 44 numery, oraz ukazujące się w Krakowie reedycje paryskich „Zeszytów Literackich” (1985-1988), 24 numery.

Dużą trwałością wykazały się również pisma struktur „Solidarności” takie jak:

„Dzień” Wydawany przez powiązaną głównie z AGH Akademicką Komisję Porozumiewawczą NSZZ „Solidarność” W latach 1982-1988 ukazało się 114 numerów, od nr. 2/344

do nr. 10/441 wydawane wspólnie z „Biuletynem Akademickim”, technika wykonania: powielacz, offset z maszynopisu.

„Sygnał” Wydawany przez KOS Nowa Huta (Wydawnictwo KOS. Centrum Poligraficzne „Sierpień 80”), a od nr 45 przez Wydawnictwo Myśli Nieinternowanej. W latach 1982-1986 ukazało się 85 numerów, technika wykonania: powielacz, offset z maszynopisu.

„Zomorządność”. Wydawane przez NSZZ „Solidarność” KOS 241. W tworzeniu pisma brali udział członkowie koła: Maciej Kuś, Stanisław Kuś, Jacek Lichoń, Małgorzata Poniedziałek, Piotr Poniedziałek, Witold Tukałto, Krystyna Załuska i Andrzej Załuski. W latach 1982-1988 wydano 165 numerów, najpierw na powielaczu, później techniką sitodruku. Nakład wahał się od kilkuset do 6 tys. egz.⁶³

Wśród pism tego rodzaju trzeba wspomnieć również „CD”, ukazujące się w latach 1982-1984, 25 numerów i „Myśli Nieinternowane”⁶⁴ (1982-1986), 23 numery⁶⁵.

Spośród prasy politycznej na wyróżnienie zasługują:

„Niepodległość”. Organ KPN. W latach 1982-1988 ukazały się 62 numery. Powielane.

„Opinia Krakowska”. Pismo stanowiące kontynuację wydawanego przez KPN Obszar II Południe, od 1977 r. periodyku. W latach 1982-1988 ukazało się 40 numerów. Technika wykonania: powielacz, sito.

Spośród prasy młodzieżowej:

„Promieniści”. Jedno z niewielu pism tego typu, które wykazało się bardzo dużą trwałością. Wydawane od października 1982, do końca 1988 r. osiągnęło liczbę 118 numerów.

⁵⁹ W. Frazik, *op. cit.*, s. 34.

⁶⁰ *Opozycja w PRL...*, t. 2, s. 89-90.

⁶¹ Relacja W. Zabłockiego z 9 V 2001 r.

⁶² Redakcją pisma, jego drukiem, kolportażem do punktów zbiorowych oraz kontaktami z zakładami pracy i innymi pismami podziemnymi zajmowali się: Wiesław Zabłocki, Aleksander Herzog, Józef Mroczek. Nakład wynosił ok. 3 tys. egzemplarzy. A. Herzog, J. Mroczek, W. Zabłocki, *Paragraf. Ostatnie lata PRL*, Kraków 1998, t. 1, s. 5-6.

⁶³ Z. Solak, J. Szarek, *op. cit.*, Kraków 2001, s. 279.

⁶⁴ Twórcami pisma byli: Tomasz Gugala i Władysław Krzek. Relacja A. Tatkovskiego z 4 V 2001 r. Informacja ustna L. Jaranowskiego z 16 IV 2001 r.

⁶⁵ W Katalogu Komputerowym BJ jako pisma struktur „Solidarności” zostały zakwalifikowane będące jednocześnie zakładowymi periodykami: „Informacja Komitetu Ocalenia Solidarności przy Unita Telpod Kraków”, „Jesteśmy Będziemy” (wyd. RKO WSK „PZL” Kraków). Ich szczegółowej charakterystyki dokonano omawiając najważniejsze pisma zakładowe.

W redakcji pisma pracowali m.in. Witold Bereś, Krzysztof Burnetko i Paweł Chojnacki. Drukowane zarówno na powielaczu oraz techniką sitodruku.

„ABC Młodych”. Wydawane w latach 1985-1988 przez Biuro Informacyjne Młodzieży Szkolnej a następnie FMW. Funkcję redaktora pisma pełnił Włodzimierz Pietrus⁶⁶. Do 31 VIII 1988 r. ukazało się 31 numerów. Druk: Wydawnictwo NHK, technika wykonania: powielacz, sito.

Spośród prasy studenckiej:

„Przegląd Akademicki”. Sygnowany przez Ruch Oporu NZS, następnie NZS UJ. W latach 1985-1988 wydano 65 numerów techniką sitodruku i offsetu z maszynopisu.

„Indeks”. Wydawany przez NZS AR-PK-WSP. W latach 1985-1988 ukazało się 39 numerów redagowanych m.in. przez Włodzimierza Pietrusa⁶⁷. Niektóre numery wydawane wspólnie z „Gwarkiem” i „Przeglądem Akademickim” Redakcja ujawniła swój skład na początku 1989 r. Technika wykonania: powielacz, sito, nakład: 1000-2000 egz.⁶⁸.

„Kurier Studencki”. Wydawany przez RO NZS, a następnie RO NZS AGH, w latach 1982-1987. Ukazały się 34 numery sporządzone na powielaczu i na sicie.

„Barykada” Sygnowana przez RO NZS. W latach 1982-1987 ukazało się 30 numerów. Technika wykonania: powielacz, sito.

Spośród innych rodzajów prasy na wspomnienie zasługuje „Solidarność Nauczycielska”. Była jednym z pierwszych pism podziemnych jakie wydawano po wprowadzeniu stanu wojennego. W zespole redakcyjnym pracowała m.in. Bożena Wyrozumska⁶⁹. Nr 1 ukazał się w styczniu lub lutym 1982⁷⁰, do końca 1988 r. wydano 46 numerów. Technika wy-

konania: powielacz, sito. Dla ułatwienia porównania sporządzono zestawienie pism, które osiągnęły największą trwałość w omawianym okresie (tabela 10).

D. IV okres wydawniczy

(1 I 1989 – 31 VIII 1990 r.)

W okresie tym można wyróżnić pięć zasadniczych prasowych nurtów wydawniczych: niezależny, zakładowy, młodzieżowy, studencki i ugrupowań politycznych. Liczyła się też prasa struktur „Solidarności” i obywatelska. Wyraźnie zmniejszyła się ilość pism regionalnych, których rolę w dużej mierze przejęły nowo powstające dzienniki niezależne. W okresie przedwyborczym 1989 r. jako pisma regionalne funkcjonowały:

„Czas Solidarności”. Niezależny periodyk sygnowany przez Małopolskie Wydawnictwo Prasowe. Zespół redakcyjny tworzyli m.in. Jan Ciesielski, Mieczysław Gil i Maciej Kozłowski⁷¹. Wydawany od lutego do czerwca 1989 r. ukazał się w 22 numerach. Technika wykonania: offset ze składu.

„Serwis Informacyjny RKS Małopolska”. Wydawcą pisma był Zarząd Regionu NSZZ „Solidarność” Małopolska. Od marca 1989 do sierpnia 1990 r. ukazało się 89 numerów, pismo ukazuje się po dzień dzisiejszy. Technika wykonania: ksero, offset z maszynopisu i składu. Role pism regionalnych pełniły również periodyki zakładowe: „Hutnik” i „Nowohucki Biuletyn Solidarności” (NBS). W omawianym okresie wydano 21 numerów „Hutnika” techniką sitodruku i offsetu z maszynopisu. Ostatni nr 202 ukazał się 1 VI 1989 r. Według Wojciecha Frazika 2 VII 1989 r. wydano jeszcze numer *pożegnalny*⁷², co potwierdził również red. nac. Wojciech Marchewczyk. „NBS” stanowił

kontynuację wydawanego od maja 1988 r. „Przeglądu Wiadomości Strajkowych” W omawianym okresie ukazało się 79 numerów wykonanych techniką offsetu ze składu. Rolę regionalnego źródła informacji pełniła

także w okresie od stycznia do kwietnia 1989 r. edycja krakowska „Tygodnika Mazowsze” Wydano 15 numerów. Spośród pism niezależnych nadal wyróżniało się „Solidarność Zwycięży” Od 1 I 1989 do

Tabela 10. Pisma o największej trwałości wydawane w Krakowie w okresie 13 XII 1981 – 31 XII 1988 r.

Tytuł	Wydawca ⁷³	Okres wyd.	Liczba numerów	Nakład
„Mała Polska”	Polowe Archiwum Prasowe	1983-1988	285	b.d.
„Z prasy podziemnej”	Nie był podany	1982-1983	198	b.d.
„Hutnik”	Nie był podany	1982-1988	180	2000 -16000 egz
„Zomorządność”	NSZZ „Solidarność” Koło Oporu Społecznego 241 Okręg Południe ⁷⁴	1982-1988	165	b.d.
„Solidarność Zwycięży”	Porozumienie Prasowe „Solidarność Zwycięży”	1982-1988	124	b.d.
„Kronika Małopolska”	NSZZ „Solidarność” RKW Region Małopolska	1982-1988	122	b.d.
„Przegląd Radiowy”	RKS Małopolska	1984-1988	123	b.d.
„Promieniści”	Nie był podany	1982-1988	118	b.d.
„Serwis Informacyjny RKW Solidarność Małopolska”	RKW „Solidarność” Małopolska, RKS Małopolska	1982-1988	117	b.d.
„Dzień”	Akademicka Komisja Porozumiewawcza NSZZ „Solidarność” w Krakowie	1982-1988	114	b.d.
„Solidarność Grzegorzeczka”	Nie był podany	1982-1988	112	b.d.
„Aktualności”	RKW „Solidarność” Małopolska	1982-1988	110	b.d.
„Komunikat RKO WSK”	Robotniczy Komitet Obrony NSZZ „Solidarność” WSK-PZL	1982-1988	101	50 egz.

Dane bibliograficzne nie pozwalają określić całkowicie pewnej liczby wydanych numerów pism: „Z prasy podziemnej” „Przegląd Radiowy”
Źródło: Opracowanie własne.

⁷³ Wydawca podany na podstawie opisu bibliograficznego.

⁷⁴ Od nr 11: NSZZ „Solidarność” Koło Oporu Społecznego Region Małopolska.

⁶⁶ „Ulotka Wyborcza Partii Wolności”, b. tytułu, b. s., w zbiorach autora.

⁶⁷ Tamże.

⁶⁸ W. Chojnacki, M. Jastrzębski, *Bibliografia publikacji podziemnych w Polsce 1 I 1986 – 31 XII 1987*, t. 2, Warszawa 1989, s. 46.

⁶⁹ Informacja ustna B. Wyrozumskiej z 20 VII 2005 r.

⁷⁰ Zdaniem W. Wiśniewskiego pismo ukazywało się od stycznia 1982 r., wg danych bibliograficznych nr 1 z II 1982 r. Cz. Brzoza, W. Bukowski, *op. cit.*, s. 263, Informacja Naukowa BJ.

⁷¹ D. Cecuda, *op. cit.*, s. 154.

⁷² W. Frazik, *op. cit.*, s. 35, relacja W. Marchewczyka z 8 IX 2000 r.

17 IV 1990 r. ukazało się 20 numerów. Działalność kontynuowano do 5 XI 1990 r. kiedy ukazał się ostatni nr 8/147 Technika wykonania: offset z maszynopisu.

Spośród prasy obywatelskiej wyróżniała się *Karta 89*, wydawana przez Centrum Prasowe Małopolskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarność”. Pismo redagowali Tadeusz Piekarczyk i Helena Lazar. W okresie od kwietnia do czerwca 1989 r. ukazało się 15 numerów, następnie periodyk funkcjonował już jako kolumna w „Dzienniku Polskim”. Technika wykonania: offset ze składu. Innym wyróżniającym się piśmie tego okresu był „Biuletyn Wewnętrzny” wydawany przez MKO „Solidarność”. Do 5 VI 1989 r. ukazało się 35 numerów.

Na początku 1989 r. w Państwowych Zakładach Graficznych w Krakowie wznowiono wydawanie pisma zakładowego pod nazwą „Mały Sztylecik” stanowiącego kontynuację wydawanego w 1981 r. „Sztylecika”. Redagowane przez Zbigniewa Gawlika okazało się jednym z najregularniej ukazujących się pism zakładowych. Do 31 VIII 1990 r. wydano 27 numerów. Technika wykonania: druk.

Od marca 1989 r. wydawane było pismo młodzieżowe „FBI”. Jego redaktorem był Wojciech Polaczek. Ostatni nr 19/20 z 9 II 1990 r. Technika powielania: ksero.

Dużą trwałością wykazywał się też wydawany przez Związek Żołnierzy AK od kwietnia 1989 r. „Informator Oddziału Krakowskiego” W latach 1989-1990 wydano 35 numerów. W sierpniu 1989 r. rozpoczęto wydawanie pisma oświatowego pt. „Serwis Informacyjny Komisji Zakładowej Pracowników Oświaty i Wychowania Kraków-Śródmieście NSZZ Solidarność”. Do 31 VIII 1990 r. ukazało się 20 numerów, periodyk wydawano nadal, ostatni nr 6 (29) ukazał się 7 X 1991 r.

W październiku 1989 r. rozpoczęto wydawanie pisma zakładowego „Solidarność” Od nr 40 stało się ono kolumną w wydawanym oficjalnie „Głosie Nowej Huty”

W listopadzie 1989 r. powstał regionalny tytuł „Małopolska” sygnowany przez ZR Małopolska. Jego twórcą był Władysław Maślowski, po jego śmierci funkcję red. nac. sprawował Władysław Tyrański⁷⁵. Do końca 1990 r. wydano 57 numerów. Technika wykonania: druk.

2 II 1990 r. ukazał się nr 1 „Gazety w Krakowie” stanowiącej lokalny dodatek do ogólnopolskiego pisma „Gazeta Wyborcza”. Do końca tego roku ukazało się 206 numerów. Technika wykonania: offset ze składu.

W pierwszej połowie 1990 r. powstały następujące pisma niezależne: „Czas Krakowski”. Red. nac. był Ryszard Terlecki. W okresie od marca do grudnia 1990 r. ukazało się 205 numerów. Pismo było rozprowadzane oficjalnie w punktach „Ruchu”. Technika wykonania: druk.

„Depesza” Współtwórcą i red. nac. pisma był Wojciech Marchewczyk⁷⁶. W okresie od marca do maja 1990 r. ukazały się 34 numery pisma. Technika wykonania: typografia. Druk wykonano w Prasowych Zakładach Graficznych. Zestawienie pisma o największej trwałości wydawanych w Krakowie, w okresie 1 I 1989 – 31 VIII 1990 r. zawiera tabela 11.

Prezentowana charakterystyka prasy krakowskiej w okresie od 1976 do 31 VIII 1990 r. z braku czasu jest tylko ogólnym i skrótowym ujęciem problemu. Wiele informacji dotyczących zwłaszcza pism podziemnych wymaga dalszych badań, uzupełnienia i uściślenia. Dlatego też autor, mimo że dołożył wszelkich starań, aby podać możliwie wiarygodne informacje, przeprasza te osoby, których wkład w tworzenie niezależnych periodyków został pominięty lub mylnie określony, licząc jednocześnie, że wspólnym wysiłkiem może to być naprawione w przyszłości.

Tabela 11. Pisma o największej trwałości wydawane w Krakowie, w okresie 1 I 1989 – 31 VIII 1990 r.

Tytuł	Wydawca ⁷⁷	Okres wyd.	Liczba numerów	Nakład
„Gazeta w Krakowie”	b.d.	1990	(206)	b.d.
„Czas Krakowski”	Red. odp. Ryszard Terlecki	1990	(205)	b.d.
„Serwis Informacyjny RKS Małopolska”	„Kronika Małopolska” ⁷⁸	1989-1990	89	b.d.
„Nowohucki Biuletyn Solidarności”	Komitet Organizacyjny NSZZ „Solidarność” KM Hil ⁷⁹	1989-1990	79	b.d.
„Małopolska”	ZR NSZZ „Solidarność” Małopolska	1989-1990	57	b.d.
„Solidarność”	KRH	1989-1990	39	b.d.
„Biuletyn Wewnętrzny”	Małopolski Komitet Obywatelski „Solidarność”	1989	35	b.d.
„Informator Oddziału Krakowskiego”	Związek Żołnierzy Armii Krajowej	1989-1990	35	b.d.
„Depesza”	b.d.	1990	34	b.d.
„Mały Sztylecik”	Sekcja Informacji KZ NSZZ „Solidarność” w PZG	1989-1990	27(39)	b.d.
„Czas Solidarności”	Małopolskie Wydawnictwo Prasowe	1989	22	b.d.
„Hutnik”	Nie był podany	1989	21	5000 -12000 egz.
„FBI”	Federacja Młodzieży Walczącej	1989-1990	20	b.d.
„Serwis Informacyjny” ⁸⁰	KZ NSZZ „Solidarność” Pracowników Oświaty i Wychowania Kraków-Śródmieście	1989-1990	20(23)	b.d.
„Solidarność Zwycięzy”	Porozumienie Prasowe „Solidarność Zwycięzy”	1989-1990	20(23)	b.d.

W nawiasach liczba numerów do końca 1990 r.

Źródło: Opracowanie własne.

⁷⁷ Wydawca podany na podstawie opisu bibliograficznego.

⁷⁸ Od nr 41 Sekcja Informacyjno-Prasowa, od nr 47 NSZZ „Solidarność” Regionalny Komitet Małopolska, od nr 4/59 Zarząd Regionu Małopolska, od nr 7/62 NSZZ „Solidarność Małopolska” od nr 17/72 Zarząd Regionu Małopolska.

⁷⁹ Od nr 41 KRH NSZZ „Solidarność” KM Nowa Huta.
⁸⁰ Pełna nazwa: Serwis Informacyjny Komisji Zakładowej Pracowników Oświaty i Wychowania Kraków Śródmieście NSZZ „Solidarność”.